

צום גדליה

צום גדליה חל בג' בתשרי, יום לאחר ראש השנה, אלא אם כן ג' תשרי חל בשבת אז נדחה הצום לד' בתשרי. צום זה הוא אחד מארבעת הצומות הקשורים בחורבן בית המקדש הראשון. - **מה הם 4 הצומות ומה התהליך ההיסטורי שמשקפות?**

הסיבה לצום גדליה

צום גדליה הוא יום צום שחל בג' בתשרי, יום לאחר ראש השנה (אם ג' בתשרי חל ביום שבת הצום נדחה ליום המחרת, ד' בתשרי כמו השנה תשע"ח)

תענית זו נקבעה לציון רצח גדליהו בן אחיקם, שמונה להיות נציב על יהודה בימים שלאחר חורבן בית המקדש הראשון, ומותו היווה באופן סופי את חורבן היישוב היהודי בימי בית ראשון.

כשנבוכדנצר מלך בבל החריב את בית המקדש הראשון, הוא החליט להשאיר גרעין יהודי בארץ ישראל שהיה מורכב מאנשים המשתייכים לדלת העם. נבוכדנצר הפקיד את גדליה בן אחיקם כמנהיגם של האנשים שבארץ יהודה. יוחנן בן קרח וקצינים נוספים, משרידי הצבא, מצטרפים אליו עם חייליהם.

מה קרה תחת שלטון גדליה וכיצד נרצח?

לקראת ראש השנה, יוחנן וחייליו מגיעים למצפה ומודיעים לגדליהו שישמעאל בן נתניה זומם להורגו, כנראה בשליחותו של בעליס, מלך בני עמון. יוחנן בן קרח אף הציע לו שהוא יהרוג את ישמעאל בן נתניה בסתר, מחשש (שהתאמת) שעם מותו של גדליה יקיץ הקץ על היישוב היהודי בארץ. אבל גדליה בן אחיקם לא קיבל את אזהרותיו, ואף אסר עליו להרוג את ישמעאל.

ואכן ישמעאל בן נתניה הגיע בראש השנה למצפה ועמו עשרה חיילים. בזמן הסעודה הם הכו את גדליה ואת כל האנשים שהיו אתו, ביניהם אנשי מלך בבל. למחרת באו שמונים איש מהשומרון וגם אותם רצחו ישמעאל ואנשיו, פרט לעשרה אנשים שנתנו את כל מחסני התבואה שלהם על מנת שלא יהרגו.

מה קרה לאחר מות גדליה?

ישמעאל לקח בשבי "את כל שארית העם אשר במצפה את בנות המלך ואת כל העם הנשארים במצפה" (ירמיה מ"א, י') והתקדם לעבר בני עמון. יוחנן בן קרח יוצא כנגד ישמעאל ועשרת חייליו, כאשר שניים מהם נהרגים והשאר בורחים לעמון. הפסוקים לא מתארים את המלחמה אלא רק את נחישותו של יוחנן ואנשיו לשמור על שארית הפליטה.

לאחר שיוחנן בן קרח הציל את העם הנשאר במצפה משבי בן נתניה, נאספו כל העם ליד בית לחם, בדרכם לרדת למצרים, בפחדם מזעמו של נבוכדנצר. הסיבה לפחד היא מפני שכאשר ישמעאל הרג את נציגו של נבוכדנצר, גדליה בן אחיקם, והרג את חיל המצב הבבלי שהיה בירושלים. המלך עלול לחשוב שהעם ממשיך במרד של צדקיהו ויעניש אותם קשות. לכן העם פנה לנביא ירמיה בבקשת עזרה שיתפלל עליהם ויביא את דבר ה' האם לברוח למצרים או לשאר ביהודה. ירמיהו והעם מחכים לנבואה עשרה ימים. בסיום עשרה ימים אלו כאשר המתח מגיע עד לקצה גבול היכולת, בא ירמיה ואומר את דבר ה': לא לרדת למצרים, להישאר ביהודה. אם יעשו כן נבוכדנצר יאמין להם והם ישגשגו, ובמידה ולא - חרב נבוכדנצר תשיג אותם במצרים.

יוחנן בן קרח והעם לא ציפו לנבואה כזו. הם נשברים וטוענים נגד ירמיהו "שקר אתה מדבר" (ירמיה מ"ג, ב'). והעם יורד למצרים בניגוד לאזהרות ירמיהו. יוחנן בן קרח מת במצרים.

מדוע הפך יום זה ליום אבל וצום לאומי?

רציחות רבות היו בהיסטוריה של עם ישראל, אם כן מדוע נבחר דווקא יום זה כיום צום? ניתן להשיב על כך במספר סיבות:

1. רצח זה גרם לחיסולה הסופי של מלכות בית יהודה.
2. רצח זה בוצע על רקע האסון הנורא של חורבן הבית.
3. מדובר ברצח של יהודי בידי יהודי.
4. החורבן שקדם למעשה היה עונש קולקטיבי וכאן מדובר בדין שלקח היחיד. המעשה הוא מעשה אישי.
5. יש להניח כי ההלם אחרי החורבן היה כל כך עמוק שמכה זו הגבירה את תחושת "האין תקומה" ולכן יש לקרוא ליום של צום ותענית.
6. יום זה נקבע כיום צום כשם שיום החורבן נקבע כיום צום, ללמדנו ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלוקינו, וגם מכיוון שמיתתו של גדליה, שהיה עמוד התווך של היהודים שנותרו בארץ, גרמה להתפזרותם ולהבאת החורבן לסיומו.

